

Leigararnir há Adam Høier

Eftir Amaliu Skram

Viggo Dalsgaard týddi

Her sigur hon frá, hvussu neyðarfólk kundu koma fyri, fyri hundrað árum síðani, í «de gode gamle dage», so so mangan verða róstir.

Níðri undir var rossastallur og í miðhæddini var íbúð, og húsinu vóru í einum óvandaligum parti av býnum.

Glasið í vindeygnum var flöskugrønt, og gardinurnar svartflekktar og skrállum.

Rullugardinurnar vóru stokkaleysar; tær hingu og dinglaðu við sinum trevsutu kantum, og høvdu aldri verið rættiliga rullaðar upp; tað var eyðsæð av tí skeiva fallinum, sum ikki var at fáa bilbukt við.

Tað var slett ikki armóð, hesi vindreygu søgdu frá, men vistu ótrivnað og ítýggjaskap, so ein vildi fáa kvalma av tí.

Av fyrstantíð hevði stallurin, tá húsið bara var í einari hædd við spissgalvaðum kvisti, verið búrur við stovu og køki og einari litlari krambúð. Her høvdu eini hjún havt ein matveruhandil líka frá einum hálvum ári, áðrenn tey giftust og tí tey fóru hiðani frá, á ellisárum.

Konan livdi longest, tó at hon var ómin í verðina heili sjei ár fyrr enn maðurin. Tað var tó hann, ið fyrst mátti fara sín veg, og tað var eisini hann, sum var vorðin dælskur og hevði gingið í barnðemi og viðhvørt í øllum stillum gjørt slíkt ógagn, at tann gamla skúru skonan, sum var til hjálpar leygar dagarnar gremjandi hevði rist á høvduinum og hugsað við sær, at Várhara mundi kvíða seg við at taka eitt slíkt húskors, all tann tíð tað vardi so leingi, fyrr enn hann loysti upp fyri honum. Men umsiðir gjørdist so endi á honum; og árið eftir legði konan seg eitt kveldið til songar við stingi undir síðuni og undarliga tóm í høvduinum. Hon var móð og útslitin, og mikudagin eftir var hon farin tann vegin, vit øll skulu fara.

Í út móti fjørti árum hevði hetta parið búið her, og trúliga verið hvørjum øðrum til hjálpar í at nápa frá næsta sinum í máli og vekt og eftir fátækum líkindum og eftir skyni forfúskað kaffi og sirrup.

At hesin livsgerningur má hava verið nokkso gávuríkur, sást av tí, at eftir teirra deyða vórðu pengar funnir seymaðir inn í seingjarklæði og stóla-setur, já enná undir skjúrtafaldinum í undirskjurtunum hjá konuni.

«Teirra liv hevði verið lítið látið og arbeiðssamt, ja — hann tók seg ikki aftur í at kalla tað frómt», segði prestur í syrgjartaluni yvir konuna, har tað eisini fullu nokur vøkur orð til minnis um mannin. «Hvønn einasta sunnudag

Amalia Skram var fødd í 1847 í Bergen. Hon doyði í 1907. Hennara høvudsverk er «hellemysr folket».

Hon var eitt undan-gongufólk fyri kvinnusakina.

17 ára gomul varð hon givin einum norskum skipara. Hetta endaði við skilnaði, seinni giftist hon við gitna danska skaldinum Erik Skram. Sum genta æt hon Alver.

hevdu tey í stillari andakt sitið undir prædikustólinum á tí simpla træbeinkinum og aldri vóru tey farin framvið bússuni fyri Zulumissionina við afturlatnum hjørtum. Tí hevði Gud ríkliga vælsignað teirra strev og tarvleyst økt teirra góðs, sum nú vildi falla verdugum treingjandi í meinigheitini til góðar, tá Harrin í visdomi sinum hevði noktað teimum livsarvingar, og tað, so vitt ein visti eingi avvarðandi funnust».

So var húsið á uppboði keypt av einum fyrrverandi skipara, sum æt Høier og hevði fært eina konu heim við einari proptrekkjara krúllu aftan fyri hvørt oyra. Hon var norsk borin, men var á blaðungum árum komin yvir til Newcastle at tæna hjá sjómansprestinum har. Síðani hevði hon verið «barmaid» á ymsum gestahúsum, har ikki trutu skiparar, og av einum av hesum var hon funnin og tikin til ektar, av Høier, sum var einkjumaður og nakað til árs. Men tá hon eisini var, tað kallað verður til skels ár og aldur komin, mátti sigast, at hon hevði gjørt tað gott.

Nú vildi Høier siga sjólvinum tarvæl, og hevði ætlan um at gerast vognmaður. Tí reiv hann bróstini niður millum rúmini, ið krambúðarfólkini sælu høvdu havt, og gjørdi alt til rossastall við vognrúmi. Takið varð upplýft, og av kvistinum varð gjørt eitt annað stokkverk við tveimum «salum» móti gøtuni og eitt kamar móti garðinum, harafrat køkur og neyðug útrúm.

Tað mundi vera av hesari valdsgerð móti tí, ið húsið upprunaliga var ætlað til, at húsið lútaði framryvir sum ein gomul bóndakona, ið er boygd av ryggverki, og at ovara stokkverk sá út sum vildi tað søkka saman á miðjuni, so alt stóð sum á lopi.

Madam Høier var ein «dama» sum vildi hava nakað burtur úr tí heila. Tí pindi tað hana, at køkurin níðri undir, aftan fyri stallin, sum var vorðin standandi órørdur, sum í sælu keymparsins tíð, skuldi standa til onga verðsins nyttu. Væl kundi hon havt brúk fyri hesum rúmi til kova, men hon helt, at tað vór at vera harvið. Tí fekk hon hetta gjørt til eitt búpeli til óvanda fólk. Tað vil siga: har varð settur ein koki-ovnur istaðin fyri tað gamaldags eldstaðið við tí opnu grúgvuni, tí so kundi tað vera stova og køkur samtiðis. Aðrar ábøtur helt Madam Høier vera óneyðugt at gera. Væl vóru rútarnir í vindeyganum ikki allir heilir, men tey ringastu holini stappaði hon kloddar í. Til slík fólk var alt jú nóg gott.

Tað var ein serstøk inngongd frá gøtuni gjøgnum eina tronga smogu, millum stallin og grannahúsið, sum var kallað Slokan. Hagani komst inn í garðin, sum var meinlikur einum køsti, og hagani gjøgnum eitt skot eftir gróthellu og einum sindri av eyri til gólv, inn í búrumið.

Tá Madam Høier visti hetta fram fyri onkrum, ið ynskti at leiga, segði hon so staðiliga, at hetta var eitt lýtt og hugnaligt stað, og hon harmaðist seinri um at hon ikki hevði lagt seks krónur á, istaðin fyri tær fimm, tey vóru komin ásamt um í leigu um mánaðin.

Men hesa gremjan kundu hon væl spart sær. Tí tey fólkini, ið komu at bugva har, høvdu hvørki fimm ella seks krónur at gjalda við um mánaðin. Úrslitið varð, at tey vórðu blakað út, tá gjaldsdagurin kom.

Óg tað gekk ikki smittin mætari við teimum, ið eftir komu. Tað vildi so illa til, at litla «íbúðin» hjá Madam Høier

einans tyktist at finna áhugað millum tað slag við av vanligum fólk, sum ikki áttu eitt oyra at gjalda við. Tað sá út, sum um tey leigaðu seg inn eina og aleina fyri at hava eitt stað at doyggja í hungri í.

Henda neyðars konan hevði tí mangan rókadagin av leigurum sínum. Tí tað var júst hon, sum stóð fyri at lumpa tey inn, og at geva teimum durafjórðingin, eins og tað var hon, ið ráddi í húsinum. Óg tað mátti sigast, at hon var annar kalur fyri sín hatt, enn hann sum maður skuldi vera.

Høier legði seg ikki uppi nakað verðsins ting, og tað mundi vera tað klókasta hann kundi gera. Tí konan var ikki tann, ið toldi nakra uppiblanding frá hansara síðu. Tá ið hann royndi at hava sína egnu meining, hvat hann sjálvdan gjørdi, kom hann altíð verri aftur, og arbeiðskonan segði ofta, tá ið hon talaði um herskapið: «Gud hjálpi Høier, um hann mukkar — eg sigi ikki meira».

Men hvussu Høier bar seg at, so var líka galið. Segði hann nakað, var tað galið, men tagdi hann sum músin, var upp aftur verri. Hann visti, sum hann segði nærsagt seg ongantíð sikran uppá liv.

Tá tann neyðars maður viðhvørt gramdi seg, græt hann um seg sjálvan og pástóð, at hann var komin til verðina í einum tungum tíma, og at hann var borin til at vera konum sínum til ampa.

Óg hansara seinra sertakliga, hevði altíð hundsáð hann. Tá ið tey vóru til sjós, hevði hon tikið tæðið av honum og gjørt hann til láturs fyri manningini, og nú tey vóru komin upp á land, legði hon heila húsið undir seg og var, sum sagt, so striggin at gera til vildar, at Høier